

מורות ומורים יקרים,
 לכבוד יום השואה תש"פ הכנו עבורכם שיעורים מגוונים ומותאמים לקבוצות גיל שונות,
 אנו מקווים שתמצאו בהם עזר ביום השואה הקרוב.

גיל	נושא המערך
כיתות א'-ב'	ממליצים להפנות את התלמידים לשיעור המוקלט בתוכנית השידורים הלאומית
כיתות ג'-ד	"חפץ ישן ומרופט- מקומו ישמר לעד"- סיפור פינקס הקבלות של דינה דסברג
כיתות ה'-ו'	"סיפורה של מרטה גורן"- הסתרות בהזות בדויה
כיתות ז'-ח'	"כל המציל נפש אחת"- מערך בנושא חסידי אומות העולם
כיתות ט'-יב'	"כמו ציפור דרור בשמיים" - סיפורו של דני גולד, מערך בעקבות צפייה בסרט
	"700 ימי ילדות והתבגרות בגטו טרזין" - קולו של ילד אל ידל במרחב הציבורי בתקופת השואה מערך עם תוצר של קיר שיתופי
	"השאיפה לחירות" - מערך שיעור על מרד גטו ורשה
	"היצירתיות כמקור של אנרגיה" - מערך שיעור נלווה לקליפ השיתופי "הפחד"
	"הצלה בידי יהודים, סולידריות בעולם מתפרק" - מערך שיעור בעקבות הכרזה הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה, מערך מקוון
	"שבר והמשכיות- תפילות בתקופת השואה" - לימוד עצמי בנושא תפילה, מיועד לתלמידי החמ"ד

בכל שאלה ניתן לפנות לרכזי המחלקה הכשרת מורים הפזורים באזורים שונים בארץ:

050-6718436	איתן וילר (צפון)-
050-2007064	נעמה אגוזי (צפון)-
0527954787	חגית פשחור (עמק המעיינות)-
054-4762819	ציפי כץ (נתניה)-
050-5642684	איל מזרחי (שרון)-
052-3771338	רותי רוזנשטרם (מרכז)-
054-4744264	רחל אורנשטיין (מרכז)-
0523625701	רינת ריבק (תל אביב)-
050-3007228	שרה שאנני (ירושלים והסביבה)-
050-3007262	שולמית יששכר (ירושלים והסביבה)-
054-4203488	דפי אקרמן (בנימין)-
050-4448543	מירה ביביטקו (דרום)-
052-6324848	שושנה שכטר (דרום)

בהצלחה!

חפץ ישן ומרופט מקומו יישאר לעד

סיפור פנקס הקבלות של דינה דסברג

שיעור לכיתות ג'-ד'

מה צריך להביא לשיעור: עפרון ונייר

שיעור זה הוכן עבורכם ליום השואה, בשיעור זה נלמד על ילדה בשם דינה דסברג ועל פנקס הקבלות של אביה שהפך בתקופת השואה להיות ספרון קטן עם 43 איורים אותם צייר לה אביה.

זוהי דינה דסברג- קמחי היום:

דינה דסברג חיה עם משפחתה בעיר הארלם שבהולנד. הם גרו יחד שישה אנשים בבית מרווח עם חצר גדולה: סבתא דינה, אבא אליעזר, אימא ברטה והילדים שמעון, שמואל ודינה.

מגיל שלוש החלו אצל דינה בעיות שמיעה, ולאחר כמה זמן היא הפכה לחירשת לגמרי.

בזמן השואה הגרמנים כבשו את הולנד והחיים של היהודים בהולנד החלו להשתנות. משפחת דסברג עזבה את העיר הארלם ועברה לעיר הבירה אמסטרדם, שם חיו יהודים רבים. החיים החלו להיות קשים יותר: המשפחה חויבה לתפור טלאי צהוב על הבגד כאות לזיהוי והשפלה, היה אסור להיכנס לפארק הציבורי, היה אסור לשבת על הספסל, אסור לקנות בחנויות, אסור לנסוע בחשמלית. לאחר זמן נאסרו בני המשפחה, משום שהיו יהודים, ונלקחו למחנה בהולנד ולאחר מכן למחנה בשם ברגן בלזן בגרמניה. במחנה זה הם הוחזקו כאסירים, נלקחו מהם כל החפצים שלהם ונשללו מהם כל הזכויות. תנאי החיים שם היו מאוד קשים, וחלק מהיהודים לא שרדו אותם.

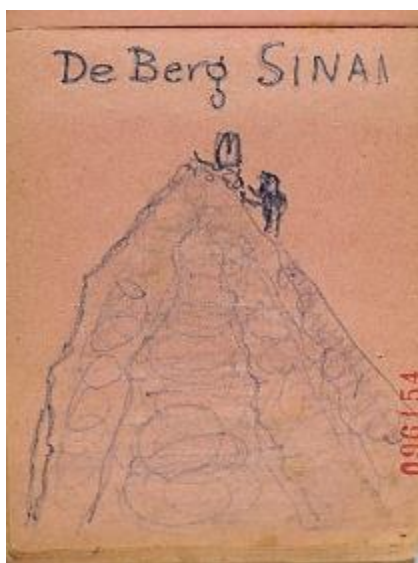
שם, במחנה, היו ימים שבהם הצליח אבא של דינה להגיע לשעות ספורות לבקר את דינה, לשבת עמה בפינה בצריף ולספר לה את סיפורי התנ"ך. דינה הייתה ילדה חירשת ועל מנת להשלים את הסיפור הוא היה מצייר את הסיפורים על פנקס קבלות קטן ושומר בקופסה קטנה. בואו ננסה לראות מה אבא של דינה מספר לה על פי הציורים מתוך הפנקס:

אדם וחוה בגן העדן, סיפור קין והבל ותיבת נוח

סיפור בריאת העולם

מתן תורה בהר סיני

עשר מכות מצרים

כתבו במחברת :

1. למה לדעתכם אבא של דינה בחר לספר לה דווקא את סיפורי התנ"ך? מה הם ייצגו עבורו?
2. מה אתם חושבים על המעשה של אבא של דינה, מדוע לדעתכם זה כל כך מיוחד שאבא מספר לביתו סיפורים ומצייר לה ציורים בתקופה קשה כל כך כמו השואה?
3. בסוף המלחמה משפחת דסברג עלתה לארץ ישראל, אבא של דינה שמר על הפנקס. בערוב ימיו הוא נתן אותו לדינה שאמרה שכשהיא קיבלה את הפנקס מאביה הציורים הזכירו לה "את הימים הנוראים ואת הרגעים המרגשים"- למה לדעתכם התכוונה?
4. על אילו רגעים מרגשים אתם חושבים שדינה מדברת?
5. מדוע לדעתכם אבא של דינה שמר על הפנקס הזה כל הרבה שנים? מה חשוב בו כל כך?

בהצלחה!

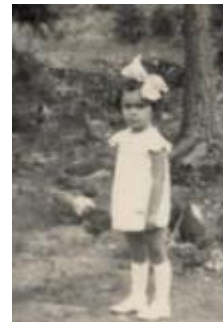
בת כזאת רצינו- סיפורה של מרטה גורן

כתבה: נעמי מורגנשטרן

מערך לכיתות ה-1

מה צריך להביא לשיעור: עפרון ונייר

שיעור זה הוכן עבורכם לציון יום השואה. בשיעור זה נלמד על ילדה אחת שחיה במסתור בזהות בדויה (זהות חדשה) בעיר וורשה בפולין בזמן השואה. שמה של הילדה הוא מרטה וכיום היא חיה ברחובות. זו מרטה:

מרטה נולדה בעיר צ'ורטוקוב שבמזרח פולין וכשהייתה בת ארבע פרצה מלחמת העולם השנייה. מרטה הייתה בת יחידה להוריה והם חיו חיים מאושרים ושמחים לפני המלחמה. כאשר הגרמנים כבשו את אזור העיר צ'ורטוקוב מרטה מספרת ש: "אז החל החורבן, והתחילה השואה". אבא של מרטה, ישראל, נלקח ע"י הגרמנים ממש בתחילת המלחמה והיא ואמא שלה, שעבדה בתור רוקחת נאלצו לעבור יחד עם סבא יצחק וסבתא מוניה לגור בתוך הגטו - אזור קטן בקצה העיר שפונה מתושביו וכל יהודי העיר נאלצו לגור בו. התנאים בגטו היו קשים, לא היה מספיק מקום ומזון לכל היהודים שחיו בו.

אמא של מרטה, נטי, יצאה בכל בוקר לעבודה בבית המרקחת שמחוץ לגטו. יום אחד היא החליטה להוציא את מרטה מתוך הגטו ולשלוח אותה למקום מחבוא בעיר ורשה. מקום המחבוא היה בית משפחת שולץ שהיו מכרים טובים של אביה של מרטה. על מרטה היה לחיות איתם בזהות בדויה (זהות חדשה) תחת השם - כריסטינה גריניביץ'. וככה, יום אחד, לאחר פרידה כואבת מאמא שלה מרטה עשתה את דרכה ברכבת לורשה. לאחר נסיעה ארוכה היא הגיעה לורשה, שם היא פגשה את משפחת שולץ:

ההורים יוזף ואנה שולץ

הילדים לידקה, זידמונד וקז'יק

ואומנת המשפחה- הגברת צ'פלינסקה

זוהי זהותה החדשה של מרטה :

"שמי פריסטינה גרינביץ, וכלם מכנים אותי קרישיה. נולדתי בפפר, ואני נוצרייה קתולית, מבקרת בכל יום ראשון בפנסיה נידעית להתפלל. אבי הוא אחיה של אנה שולץ שגרה בעיר נרשה. אמי חולה ואיננה יכולה לטפל בי. מפנין שאני ילדה מכשורת מאוד ומשום שבית הספר שבפפר נסגר כשפרצה המלחמה, הסכימו הדודה אנה והדוד יוזף שאגור אתם בנרשה ושאלמד בבית הספר הטוב בעיר."

1. נסו למלא את תעודות הזהות של מרטה / כריסטינה

שם: כריסטינה גריביץ

מקום מגורים: _____

דת: _____

שם הדודים: _____

שם: מרטה וינטר

מקום מגורים: _____

דת: _____

שם ההורים: _____

2. אנא כתבו מהם לדעתכם הסכנות במסתור תחת זהות בדויה :

3. לפניכם שלושה קטעים מתוך סיפורה של מרטה. בחרו אחד מהם כתבו אילו קשיים עוברת מרטה

במחבוא תחת זהות בדויה

קטע מס 1

זהו. מחקתי את מרטה והייתי כלי קרישיה. ביום ראשון הלכתי עם כל המשפחה לתפלה בפנסיה. התפעלתי מהשקט ומעשר התמונות והפסלים. ראיתי שכל מי שנכנס לאולם התפלה נגש למזבח, יורד על ברקיו, קד קדה ומצטלב. ואני, פריסטינה גרינביץ, התלפתי להראות שאני אדוקה מאוד. כבר בפתיח הפנסיה נרדתי על ברפי, והלכתי עליהן עד המזבח. כשחזרנו הביתה מרחה גברת צ'פלינסקה משחה על שתי ברכי שהשתפשו ופענדה לצנארי שרשרת עם תליון של המדונה ובנה.

קטע מס 2

ירדתי לחצר הבית והתבוננתי בילדים המשחקים. הבחנתי בתאומות בנות שתיים עשרה, והבנתי מיז שהן מלכות החצר. נגשתי אליהן והצגתי את עצמי. הן הודיעו מיז לכלם שהאחיינית של שולץ הגיעה מהפפר ויש לשמח אותה במשחקים, אבל אני לא ידעתי לשחק בשום משחק. לא ידעתי לקפץ בתכל, ולא הפרתי משחקי כדור. לא ידעתי לשחק בקלס, ולא ידעתי להתגלש על מעקה. כדי שלא יחשדו בי, אמרתי שאני צריכה לחזר הביתה ושתראה מחר

אחרי כמה ימים, בשעה שגברת צ'פלינסקה סרקה אותי, אמרתי לה שאני מרגישה שאנה ניוזף שולץ הם ההורים שלי וששאאר נוצריה. הוספתי גם את מה שאמרו הילדים בקצר: "טוב שאין עוד יהודים". זו הייתה טעות. גברת צ'פלינסקה משכה בשערי, סובכה את פני אליה, תפסה את הלסת שלי בידה הימנית ובידה השמאלית אקזה במסרק ואימה בקול: "שלא תעזי לעולם להגיד את זה. את שומעת? הבטחנו לאמא שלך שגשמר עליך. שתהיי נורמלית. יש לך אמא, את יהודיה, וכל השאר הוא הצגה. ברור?!!!!" היא הרפתה מפני, סובכה שוב את ראשי והמשיכה לסרק אותי במשיכות מסרק שהקאיבו לי מאוד.

גברת צ'פלינסקה, מרטה וחברה לפני בית משפחת שולץ

אנחנו רואים כי החיים תחת זהות שאולה לא היו קלים בכלל. מרטה הייתה צריכה לזכור כל הזמן את הזהות החדשה שלה ולהסוות את העובדה שהיא יהודייה שמסתתרת. ומרטה הצליחה. למרות כל הקשיים שהיו בדרך היא הצליחה להסתיר את זהותה ממש עד סוף המלחמה.

כשהמלחמה נגמרה והגרמנים נסוגו, מרטה גילתה ששני ההורים שלה לא שרדו את המלחמה. כעבור זמן מה הגיע לדירה של משפחת שולץ סבה של מרטה, סבא יצחק אשר שרד את המלחמה ובא לקחת אותה. מרטה לא רצתה בהתחלה ללכת לגור עם סבה, היא הרגישה שהפכה לחלק ממשפחת שולץ והפרידה היתה קשה לה מאוד. סבא שלה העביר אותה לבית ילדים, שם היו ילדים יהודים רבים אשר איבדו את הוריהם בשואה.

4. קראו את קטע הבא וכתבו מדוע לדעתכם היה קשה למרטה בסופה של המלחמה להגדיר מי היא?

הדלת נפתחה, ואשה לבושה בשמלה ועליה סינר לבן התפוכפה אלי, לטפה את ראשי ונתנה לי יד. קמתי והלכתי אחריה. נכנסנו לבית. היה בו אולם כניסה גדול וסביבו היו חדרים. ילדים בני גילי בערך התרוצצו בבית ונראו מרצים. המשכתי ללכת אחרי האשה עד דלת זכוכית גדולה ושקופה. נכנסנו לחדר, והדלת נסגרה אחרינו. האשה הגישה לי כוס מים ושאלה: "מה שמך?"

לא ידעתי מה לענות. לא ידעתי אם לומר שאני כריסטינה גרינביץ או מרטה וינטר. לכן לגמתי עוד לגימה מהמים ושאלתי: "מה המקום הזה?"

הזה בית לילדים יהודים שהוריהם לא חזרו והם נשארו לבד."

"כולם יהודים?" שאלתי. לא זכרתי שמעודי ראיתי כל כך הרבה ילדים יהודים במקום אחד.

"כלם יהודים. ומהיכן את?"

"אני?" לרגע שוב התבלבלתי. "אני מנרשה... אני מצ'ורטקוב... לא, אני מנרשה"

"ושמך?" היא שוב שאלה את השאלה המכשילה.

"אני כריסטינה גרינביץ, וכלם קוראים לי קרישנה. אני הצחינית של גברת אנה שולץ. באתי מהכפר אל דודתי כי אמי חולה", הנדקפתי ואמרתי את הנאום הרגיל."

"אכה", אמרה האשה בקול מהרהר. "אז למה באת אלינו לבית הילדים היהודים?" היא הקשתה. זה סבא. הוא שהביא אותי לכאן..."

"ומה שם אמך?"

לאמא קראו נטי. היא הבטיחה שתבוא אחרי ולא באה. אמא קראה לי מרטוש. ואבא קרא לי מרטה'לה", אמרתי וחיכתי בפעם הראשונה זה זמן רב"

בסופו של דבר מרטה עלתה לארץ ישראל, לכפר הילדים החקלאי במגדאל בו היו ילדים רבים ששרדו את השואה. גם סבא של מרטה עלה לארץ והתיישב בקיבוץ משמר העמק. מרטה למדה בבית הספר לאחיות ונישאה לעמוס גורן, נולדו לה ילדים ונכדים והיא גרה עד היום ברחובות.

5. לאחר ששמעתם את ספורה של מרטה, אתם מוזמנים לכתוב דברים שהייתם רוצים להגיד לה בעקבות הסיפור שלה.

בהצלחה!

”כל המציל נפש אחת”

שיעור בנושא חסידי אומות העולם

מערך לכיתות ז-ח

מה צריך להביא לשיעור: עפרון ונייר

נושא חסידי אומות העולם הוא אחד הנושאים החשובים בהם עוסק יד ושם. לפניכם מערך המוקדש לחסידי אומות העולם. מטרתו העיקרית של חוק יד ושם הייתה ליצור יד זיכרון להנצחת זכרם של ששת מיליוני קרבנות היהודים שנספו בשואה. סעיף נוסף בחוק מחייב את יד ושם להוקיר את חסידי אומות העולם “ששמו נפשם בכפם להצלת יהודים”. מעשיהם של חסידי אומות העולם היו קרן האור היחידה שזרחה בתקופה החשוכה של השואה. נשים, גברים וילדים אלה מלמדים אותנו שאומץ, מוסריות וחמלה לא נעלמו כליל באותן שנים חשוכות.

השיעור מספר את סיפורם של חסידי אומות העולם דרך עדויות הניצולים וכן בעזרת דבריהם של המצילים עצמם על מעשה ההצלה ועל מניעיהם.

קראו חלק מנאומו של ניצול השואה אלי ויזל:

”באותם ימים שלטה החשיכה בשמים ובארץ, ונדמה היה כי שערי הרחמים ננעלו. השוחט שחט, היהודים נרצחו, והעולם שמסביב היה שותף או אדיש. רק מעטים הפגינו אומץ והזדהו עם הסובלים. הגברים והנשים המעטים הללו היו פגיעים, מפוחדים וחסרי ישע - מה הבדיל אותם מכל השאר?” (אלי ויזל)

1. קראו את שלוש העדויות על שלושה חסידי אומות העולם שלפניכם, בזמן הקריאה נסו לחשוב על שאלתו של ויזל: מה הבדיל אותם מכל השאר?

א. יונאס פאולביציוס

טניה וחיים איפ שהו בתחילת שנת 1944 בגטו קובנה שבליטא. חבר מהגטו, בשם שאמס, סיפר להם על ליטאי בשם יונאס, המבקש להציל יהודים. התברר כי באותו הזמן כבר הסתיר יונאס את ילדו בן הארבע של שאמס ועתה ביקש לצרף אליו גם את הורי הילד. ליונאס הליטאי היה תנאי אחד מופלא: על שאמס למצוא עבורו עוד יהודים אותם יוכל להציל.

טניה איפ מספרת:

”תחילה היו לבעלי היסוסים בנוגע לסידור הזה מכיוון ש[הוא] לא היה מסוגל להציע לאיש כסף. כל מה שהיה שייך לנו [כבר] נלקח מאיתנו. בעלי גם לא יכול היה להעלות על דעתו שליטאי יעשה דבר כזה

רק על מנת להציל יהודי. אבל יונאס הוכיח את עצמו כאיש יוצא מגדר הרגיל. איש שלא פוגשים אלא לעיתים רחוקות - איש ישר, אמין, נחרץ בדעתו וללא פחד. למעשה, הוא סיכן את חייו וחיי משפחתו. הוא היה לנו כמו אב - איש שיש להוקיר"

מתוך: מ. פלדיאל "כל המיל נפש אחת – חסידי אומות העולם וייחודם" יד ושם, ירושלים 1992 עמוד 87-89

מוסיה גרשנמן שניצלה גם היא בזכות יונאס מתארת את המקום שבו החביא את היהודים:

"המחבוא היה בנוי כקרון שינה ברכבת. במעבר [הוא] שם שולחן קטן ומעליו תלה מפה של אירופה שיהיה אפשר לעקוב אחרי המצב בחזיתות. [יונאס] הכניס גם מכשיר קולט רדיו עם אוזניות והיה אפשר לשמוע את החדשות המקומיות. את הקירות כיסה בקרשים... כל יום היה בא להוציא את הדלי ששמונה איש עשו בו את צרכיהם! גודל המחבוא היה 8.5 מטר מרובע. שם ישבנו שמונה איש חודשים רבים, ובסוף היינו 10 איש מבלי שיצאנו אפילו פעם אחת."

מוסיה מספרת שבכל יום היה יונאס יורד אליהם "ונשאר כמעט כל הלילה לשוחח אתנו רוב הלילות... הוא סיפר לנו שבשביל דנטה, הבת שאהב כל-כך, החליט לשכור חדר בעיר קובנה הקרובה כדי שאם יגלו אותנו תישאר לכל הפחות היא בחיים. הוא היה מודע כל-כך לסיכון שלקח עליו והבין היטב מה עלול לקרות לו"

מתוך: מ. פלדיאל "כל המיל נפש אחת – חסידי אומות העולם וייחודם" יד ושם, ירושלים 1992 עמוד 87-89

גם דבריו של מוסיה גרשנמן מעידים על סכנת החיים שנטלו על עצמם חסידי אומות העולם. אך הוא גם מעלה תכונה נוספת של המציל החורגת מדאגה לצרכים הפיסיים של היהודים המסתתרים (קורת גג, מזון ופינוי צרכים). עדותו מצביעה על חשיבות היחס האנושי והחברי כלפי היהודים ועידודם על ידי מידע בדבר התקדמות המלחמה.

סוף דבר:

יונאס נרצח בידי ליטאים פשיסטים. הם לא סלחו לו על שהציל יהודים כה רבים (דבר שלא שמר בסוד). ניצוליו כיבדו את זכרו בנטיעת עץ ביד ושם, חידשו את הקשר עם אשתו ובנו אחרי 40 שנה והביאום ארצה לפגישה מרגשת.

אנטוניה פאוליביציוס ביד ושם

ב. אוסקר שינדלר

אוסקר שינדלר – תעשיין ואיש עסקים גרמני – החזיק במפעל אמייל באזור התעשייה Zablocie בדרום העיר קרקוב שבפולין והעסיק בו יהודים מהגטו עד לחיסולו באמצע 1943. לאחר מכן הוא הפך את מפעלו למחנה-חוץ של פלשוב וכך עלה בידו להציל כ-900 יהודים מהמחנה.

מתוך נאומו של חסיד אומות העולם אוסקר שינדלר במעמד נטיעת העץ לכבודו בשדרת חסידי אומות העולם ביד ושם, 1962:

”אכן לא היה קל בימים ההם. שום דבר לא היה קל. גם בזמנים האלה כל אחד היה צריך להיות בסדר - אבל אל תשכחו כי אז [כל] אחד פחד מהשני - גם הגרמנים. אני השתדלתי להיות בסדר ואילו היו יותר גרמנים שהיו מוכנים לסכן עצמם ודאי היה המצב אחר.

...לי היו לא מעט צרות בגלל התעסקותי ביהודים... באתי לפולין לעשות עסקים ולא להציל יהודים. אבל נתקלתי ביהודים... לא קשה היה לי לברוח עם רכושי - אבל נשארתי אתכם עד הסוף. היום קל לדבר על כך אבל אז הכל היה קשה. כי כאשר רציתי בויליצ'קה להציל 6 יהודים או להוציא מהקרונות 35 יהודים, חששתי לשתף בזה אנשים אחרים, [כאמור, כל] אחד פחד מהשני. נכון כי היה לי האומץ...

לא נשקתי אתכם אבל אהבתי אתכם והשתדלתי לעשות כמיטב יכולתי, ולעזור באותם המקרים שלא יכלתם לעזור לעצמכם”

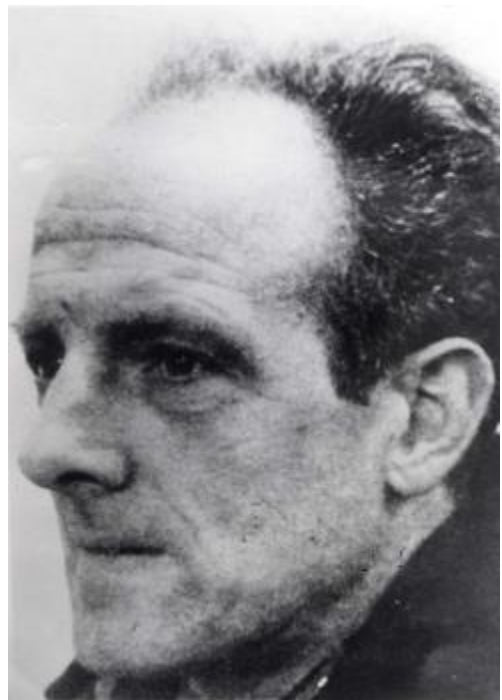
מתוך ארכיון יד ושם 0.6/317

ג. יופ ווסטרוויל

יופ ווסטרוויל, הוא חסיד אומות עולם הולנדי שסייע לעשרות יהודים להסתתר בהולנד ואף עזר להבריח רבים מהם מחוץ לגבולותיה לארצות נייטרליות. בשנת 1944, במהלך ניסיון הצלה של שתי נערות יהודיות נעצר ויסטרוויל על ידי הגסטפו. הוא עונה באופן אכזרי אך לא הסגיר את שמות חבריו לפעילות ההצלה ואת המידע הרב אודות יהודים מסתתרים שהיה ברשותו. באוגוסט 1944 הוצא ויסטרוויל להורג. ימים ספורים קודם לכן הוא כתב שיר לידידיו:

*"כלא, כתלים ארבעה, מנעול. והפתח סתום.
מאוחר. מאוחר כבר מאד, והאור הדולק עמום...
הנה הם הינם - כל רעי, לצדי הם עומדים בשורה
ביחד צעדנו מול צר את הדרך הזאת הישרה...
אחת לי עכשיו, היינו-הך אם אמות או אוסיפה לחיות.
אור פלא גדול בי נפקח, ועשרתי, עשרתי מאד...
שעת הרהורים חרישית, ולילה ארוך ומאפיל.
הזוהר אשר מתוכי - שטוף שטפני כליל*

סיכום,

קראו חלק נוסף מנאומו של ניצול השואה אלי ויזל:

**... הבה נזכור: מה שפוגע בקורבן יותר מכל איננו אכזריותו של הצורר, כי אם אדישותו של העומד מהצד...
הבה נזכור, ככלות הכל שתמיד ישנו רגע בו נעשית בחירה מוסרית... על כן, עלינו להוקיר את האנשים
הטובים הללו אשר הצילו יהודים בשואה. עלינו ללמוד מהם, ועלינו לזכור אותם בתודה בתקווה"**

2. מה הכוונה של אלי ויזל במשפט: "הבה נזכור: מה שפוגע בקורבן יותר מכל איננו אכזריותו של הצורר, כי אם אדישותו של העומד מן הצד", איך יתכן כי דווקא האדישות פוגעת יותר מכל?
3. "עלינו ללמוד מהם, ועלינו לזכור אותם בתודה בתקווה" - מה לדעתכם ניתן ללמוד מהם לחיים שלנו?

בהצלחה!

כמו ציפור דרור בשמים

סיפורו של דניאל גולד

פעילויות לכיתות ט-יב לאחר צפייה בסרט

מורים יקרים,

לפניכם 2 מערכי שיעור שונים העוסקים בסיפורו של דניאל גולד. מערך אחד מתאים לפורמט סנכרוני והוא מכיל דיון ושיחה בין התלמידים ואילו המערך השני מתאים לעבודה עצמית של כל תלמיד. הבחירה ביניהם היא לנוחיותכם. בבסיס המערכים עומדת הצפייה בסרט 'כמו ציפור דרור בשמים' - סיפורו של דניאל גולד' (הקישור בסוף העמוד).

דניאל גולד הוא ניצול שואה, שריד גטו שאוולי שבליטא.

ליטא גובלת בלטביה, בלארוס, פולין ורוסיה. היא אחת מהמדינות הבלטיות, יחד עם אסטוניה ולטביה. אוכלוסיית היהודים בליטא מנתה ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה כמאתיים ועשר אלף נפש. מספר היהודים ששרדו בשטחי הכיבוש של גרמניה הנאצית בליטא בתום המלחמה נאמד בכ-8,000 נפש. דניאל גולד הצליח לשרוד את השואה בליטא ולאחר השואה עלה עם אביו לישראל, השתלב בה ותרם רבות לתקומתה כטייס בחיל האוויר, ולאחר מכן כפרופסור באקדמיה ובהתנדבות רבת שנים. פרופ' דניאל גולד לימד וחקר באוניברסיטת תל אביב בתחומי המיקרוביולוגיה, האימונולוגיה והפרזיטולוגיה. מאז פרישתו מלמד פרופ' דניאל גולד בהתנדבות סטודנטים לרפואה. הוא איש עדות בפני קהלים שונים מהארץ ומהעולם וליווה את משלחת "עדים במדים" של קציני צה"ל לפולין. בזכות ניסיונו ברכיבה על אופנועים התנדב דניאל למשטרה בתפקיד שוטר תנועה על אופנועים. בתחביביו, סקי וצלילה עוסק דניאל עד היום וכך גם ברכיבה תכופה על אופנוע, בין בנסיעה יומית לעבודה באוניברסיטה ובין בטיולים בארץ ובחוץ לארץ.

קישור לסרט 'כמו ציפור דרור בשמים' – סיפורו של דניאל גולד':

<https://www.youtube.com/watch?v=SzvIVksO4as>

על קורות חייו של דניאל גולד תוכלו לקרוא בקישור הבא:

<https://www.yadvashem.org/he/remembrance/survivors/gold.html>

מערך ראשון

כמו ציפור דרור בשמים

סיפורו של דניאל גולד

פעילויות לאחר צפייה בסרט

תלמידים יקרים,

דניאל גולד הוא ניצול שואה, שריד גטו שאוולי שבליטא.

ליטא גובלת בלטביה, בלארוס, פולין ורוסיה. היא אחת מהמדינות הבלטיות, יחד עם אסטוניה ולטביה. אוכלוסיית היהודים בליטא מנתה ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה כמאתיים ועשר אלף נפש. מספר היהודים ששרדו בשטחי הכיבוש של גרמניה הנאצית בליטא בתום המלחמה נאמד בכ-8,000 נפש. דניאל גולד הצליח לשרוד את השואה בליטא ולאחר השואה עלה עם אביו לישראל, השתלב בה ותרם רבות לתקומתה כטייס בחיל האוויר, ולאחר מכן כפרופסור באקדמיה ובהתנדבות רבת שנים. פרופ' דניאל גולד לימד וחקר באוניברסיטת תל אביב בתחומי המיקרוביולוגיה, האימונולוגיה והפרזיטולוגיה. מאז פרישתו מלמד פרופ' דניאל גולד בהתנדבות סטודנטים לרפואה. הוא איש עדות בפני קהלים שונים מהארץ ומהעולם וליווה את משלחת "עדים במדים" של קציני צה"ל לפולין. בזכות ניסיונו ברכיבה על אופנועים התנדב דניאל למשטרה בתפקיד שוטר תנועה על אופנועים. בתחביבו, סקי וצלילה עוסק דניאל עד היום וכך גם ברכיבה תכופה על אופנוע, בין בנסיעה יומית לעבודה באוניברסיטה ובין בטיולים בארץ ובחוץ לארץ.

קישור לסרט 'כמו ציפור דרור בשמים – סיפורו של דניאל גולד':

<https://www.youtube.com/watch?v=SzvIVksO4as>

על קורות חייו של דניאל גולד תוכלו לקרוא בקישור הבא:

<https://www.yadvashem.org/he/remembrance/survivors/gold.html>

לאחר הצפייה :

דונו במליאה בשמו של הסרט בו צפיתם :

'כמו ציפור דרור בשמים'- למה הכוונה לדעתכם?

מהו לדעתכם המוטיב המרכזי של הסרט, ומהו המסר העולה ממנו?

בחרו בפעילות אחת מבין הארבע.

שתפו את חבריכם לכיתה בדברים שכתבתם

1. חבר **שאלות לראיון** או שיחה עם דניאל גולד.
2. כתוב לדניאל **מכתב** ובו התייחסות לסיפור חייו, לסרט 'כמו ציפור דרור בשמים' ולתובנות שלך בעקבות הצפייה.
3. כתוב **המלצה לצפייה** בסרט שתתמקד בשאלה – במה חשיבותם של סרטי ניצולים ללימוד וזיכרון השואה? (שלב בדבריק הדגמות מהסרט על דניאל)
4. יצירת **ציר זמן** מקוון על פי סיפור חייו של דניאל גולד : בהתבסס על צפייה בסרט על סיפורו של דניאל גולד וקריאת חומרי ההעשרה המצורפים לדף זה, צור ציר זמן מקוון ובו תחנות עיקריות בסיפורו של דניאל גולד. הקישורים שיזינו את התחנות בציר הזמן יהיו בהתאם לתחנות בסיפורו של דניאל. לדוגמה : דניאל מספר בסרט על המעבר לגטו באוגוסט 1941, תחנה זו תצוין על ציר הזמן ובה קישור לאתר בו ניתן למצוא מידע על הגטו המסוים בו שהה דניאל. (ניתן גם להוסיף תמונה קטנה לציר).

מערך שני

כמו ציפור דרור בשמים

סיפורו של דניאל גולד

פעילויות לאחר צפייה בסרט

לפניכם דף פעילות העוקב בשלושה חלקים אחרי מהלך סיפורו של דניאל גולד. במידה ותרצו תוכלו לשלוח את התלמידים לצפייה מודרכת בעקבות דף השאלות או לחילופין לאחר הצפייה תוכלו לחלק בין התלמידים את החלקים השונים לעבודה ולבקש מהם לסכם עבור הכיתה את החלק עליו עבדו.

למידה בעקבות צפייה בסרט 'כמו ציפור דרור בשמיים':

- א. סיפורו של דניאל גולד ודמותו.
- ב. המאבק להישרדות בתקופת השואה.
- ג. תרומת הניצולים למדינת ישראל.

א. סיפורו של דניאל גולד ודמותו

הסרט 'כמו ציפור דרור בשמיים' מספר את סיפורו של דניאל גולד, אשר היה ילד בליטא לפני המלחמה, שרד את תלאות השואה בזכות תושייה של אמו, דודתו ואנשים נוספים. הדיון על סיפור חייו של דניאל גולד בתקופת השואה מזמן חשיפה ולמידה של נושאים אחרים, כמו גורל יהודי ליטא בשואה, יחס הגרמנים ליהודים, מציאות החיים בגטאות, דרכי תגובתם/פעולתם של היהודים, פעולות הצלה בתקופת השואה ועוד. החלק הזה מתמקד בדמותו של דניאל גולד כפי שהיא משתקפת מהסרט.

אות הוקרה שקיבל דניאל גולד מחיל האוויר בשנת 2008 במלאת 50 שנה להשתתפותו בקורס הטיס של חיל האוויר.

שאלות:

1. בסרט מזכיר דניאל מספר דמויות שהיו קרובות אליו במיוחד במהלך שנות המלחמה. כתוב על אחת מהן: כיצד מתאר אותה דניאל ומה ניתן ללמוד מדבריו על מערכת היחסים שלו עם דמות זו?

2. במהלך הסרט מתאר דניאל חוויות שונות, אותן חווה במהלך שנות המלחמה במקומות השונים בהם שהה, בגטו וגם במסתור. מה, לדעתך, נדרש ממנו, כילד, בתקופה זו ומה נדרש מקרוביו בעת הזו?

3. מושג הפרידה מוזכר על ידי דניאל גולד מספר פעמים בסרט, באיזה הקשר ומה מספר דניאל על פרידות אלה?

4. כתוב על התרשמותך מדמותו של דניאל גולד, על אילו ממעשיו או דבריו מבוססים הרשמים שלך? מה אתה לוקח לחיים מסיפור חייו ומן הסרט?

ב. המאבק להישרדות בתקופת השואה

במהלך השואה נגזלו מהיהודים בתייהם והם אולצו לחיות בתנאים נוראיים ובמחסור במזון. עם המעבר לגטאות הורשו היהודים לקחת עמם רק חפצים אישיים מועטים, וכל רכושם נותר מאחור. בגטאות הייתה צפיפות רבה וחסרו בהם תשתיות תברואה וחשמל. הקצבות המזון ליהודים היו זעומות מכדי לקיים את יושבי הגטו. הרעב, התחלואה והמגפות בגטו הלכו וגברו.

עם זאת, רבים מהיהודים סיכנו את חייהם כדי לעזור לזולת והמשיכו לקיים מסורות דתיות, פעולות תרבות וחינוך לילדים.

על הבריחה מהגטו מספר דניאל גולד: " יצאנו מהגטו והתרחקנו מהעיר. לאחר צעדה של כמה שעות נפגשנו עם איכר שהיה אתו הסכם מוקדם דרך איש קשר. האיכר אמנם קיבל כסף על הסרתנו – מטבעות שהוסתרו בתפירה בבגדים – אבל גם סיכן את חייו ואת משפחתו בהסרתנו. "

1. כתוב על מציאות החיים בגטו שאוולי בליטא, כפי שמספר עליה דניאל גולד. התייחס

בדברך גם למציאות חייהם של הילדים בגטו זה.

2. ציין ניסיונות ודרכים להישרדות, עליהם מספר דניאל בסרט. מה ניתן ללמוד

מניסיונות אלה?

3. אילו שאלות מתעוררות אצלך בנושא המאבק להישרדות, בגטו או במסתור?

4. מתוך דבריו של דניאל בסרט ניתן ללמוד על דילמות שונות בהן התלבטו המבוגרים שסבבו

אותו בתקופת השואה. בחר דילמה אחת וכתוב מהי, מה היו האפשרויות לפתרונה, איזו

אפשרות נבחרה ומה היו הסיבות לכך.

ג. תרומת ניצולי השואה למדינת ישראל

הסרט 'כמו ציפור דרור בשמיים' עוסק בסיפור חייו של דניאל גולד בתקופת השואה ובעלייתו לארץ והשתלבותו בחברה הישראלית. (על קורות חייו – קראו בקישור בדף הפותח יחידה זו). ניצולי השואה חרפו נפשם על הקמת המדינה ועל הגנתה. הם הקימו יישובים חדשים, פיתחו את המדע, התרבות, החקלאות, הכלכלה והמשפט בישראל, והשפיעו על עיצובה וביסוסה של המדינה. בקישור הבא תוכלו להתרשם מסיפוריהם של ניצולים נוספים אשר, כמו דניאל גולד, עלו לארץ עם תום מלחמת העולם השנייה ותרמו תרומה משמעותית למדינת ישראל. ניצולי השואה שסיפוריהם מוצגים בתערוכה זו הם מעטים מבין עשרות אלפי ניצולי השואה בישראל.

<https://www.yadvashem.org/he/remembrance/survivors.html>

1. בעקבות צפייה בסרט על דניאל גולד כתוב במה ניכרת תרומתו של דניאל למדינת ישראל, ומה לדעתך מביא אותו להמשיך בתרומה זו עד היום?
 2. בחר מתוך התערוכה (בקישור כאן למעלה) דמות נוספת של ניצול, אשר תרם למדינה, וכתוב מדוע בחרת בדמות זו, כיצד ניצל/ה הניצול/ה שבחרת במהלך השואה ומהי תרומתה למדינה?
 3. מדי שנה אנו מציינים את יום הזיכרון לשואה ולגבורה באירועים ממלכתיים, במערכת החינוך, באמצעי התקשורת ובטקסים רבים. 'יד ושם' מקיים תחרות עיצוב של כרזה ממלכתית, לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה. בשנת תשע"א (2011) זכתה יעל בוברמן במקום השני עם הכרזה שיצרה לתחרות. נושא הכרזות בשנה זו היה: "שברי זיכרון" – חפצים, מסמכים וצילומים מתקופת השואה.
- כתוב על הקשר שניתן למצוא בין הכרזה הזו לנושא של תרומת ניצולי השואה למדינת ישראל וחייהם בה.

הכרזה שיצרה יעל בוברמן

בהצלחה!

700 ימי ילדות והתבגרות בגטו טרזין

קולו של ילד אל ילד במרחב הציבורי בתקופת השואה

מערך שיעור לכיתות ט – י

מערך השיעור עוסק בילדות והתבגרות בגטו טרזין. הילדים והנוער בגטו טרזין חיו בקהילות סגורות, בתוך מעונות נוער, שהוקמו מתוך מטרה חינוכית לאפשר להם לחוות את תקופת הילדות וההתבגרות למרות התנאים שהמציאות הכתיבה להם. המציאות בגטו הייתה קשה ומקומו של המוות לא נפקד - רוב הזקנים שהובאו לגטו מתו בתוך הגטו, והוא שימש בעיקר תחנת מעבר בדרך למחנות המוות. הילדים והנוער חיו בגטו ביחד ומתוך היחד הזה הם גם חיפשו דרך להביע את עצמם. אחת הדרכים הללו הייתה הכתיבה העצמאית בעיתונות הנוער המשותפת. נוער כותב לנוער, ילד כותב לילד. עיתונות הנוער של הגטו משקפת בו זמנית את 'המרחב הפרטי' ואת 'המרחב הציבורי', שכן זו לא כתיבה פרטית לתוך דפי היומן, זו כתיבה שמבקשת להישמע ברשות הרבים מתוך רצון להשפיע על החברה.

לפניכם מספר כתבות מעיתוני הילדים בגטו טרזין. הכתבות נכתבו על ידי צעירים בגטו והם מהווים תיעוד היסטורי המאפשר להכיר מבעד לעיניהם את חיי היום היום בגטו תוך כדי התרחשותם. בחרו בבקשה 2 קטעים שהיו משמעותיים עבורכם. עליכם לכתוב תגובות על הכתבות בקיר השיתופי אותו צרפה המורה למערך השיעור. התגובות יכולות להתייחס הן לתוכן הכתבה שהתפרסמה בעיתון הגטו (לדוגמא: מה דעתך על הקטע? למה לדעתך הכותב כתב אותו?), מה ניתן ללמוד על החיים בגטו מבעד לכתבה (ועוד...). והן לרגשות ולמחשבות שקריאת כתבות אלו מעלות בך היום, במרחק של יותר משבעים שנה מרגע כתיבתם.

הקיר השיתופי אותו תיצרו יחד הוא ממש חלון ל'מרחב הפרטי' ול'מרחב הציבורי' של כיתתכם.

בהצלחה!

קטע מספר 1

קנאה

אני הולך למטבח הדיאטה. בדרך אני נעצר. על למה? על קנאה ורעב.
כמה נשים עומדות ליד המטבח ופושטות יד. סביבן חולפים אנשים שהולכים
לקחת אוכל. הנשים נדבקות לכל אחד. הן מתחננות... הן רעבות. איש אחד, צ'כי,
שניגש לקבל אוכל, לא לוקח את המרק... נאספים סביבו כל המושפלים. האיש במבוכה.
למי לתת את המרק? אולי אלוהים יעזור.
במרחק מה עומדת אישה. גרומה, כחושה, מורעבת. האיש מבחין בה וניגש אליה, מוקף בשאר הנשים.
הוא נוטל ממנה את הספל ושופך לתוכו את המרק שלו. האישה היא גרמנייה. "למה אתה לא נותן לי
את זה? הרי גם אני צ'כית כמוך. אתה בכלל לא חושב על אנשי שלומך!"...
האיש, אף שהוא צ'כי, הוא נדיב לב. למה לו לקרוע את לבה של זו שלא שכחה את כבודה אף שהיא
רעבה, אף שהיא קפואה מקור ומורעבת.

טומאש גאנס,

קמרד, 21.1.1944

קטע מספר 2

הזקן האמיץ

אני יורד במדרגות... ומולי עולה במדרגות, לאט ובמאמץ, זקן הנשען על המעקה ונעזר במקל. פתאום
ניגש אליו צעיר ומציע לו את עזרתו. "תודה, תודה, אני מסתדר", אומר הזקן מסרב שיעזרו לו וממשיך
לעלות באומץ.

ירדתי במדרגות ממלמל כל הזמן:

"איזה זקן אמיץ".

על זה אני צריך לכתוב ב'קמרד' הבא".

יירקה גאנס,

קמרד, 4.2.1944

קטע מספר 3

המחזור ה-9 בליגה של טרזין

א"ז* - הגיבור פראג 4: 2

פראג-וינה 6: 1

יוגנדפירזורגה-הגיבור טרזין 14: 1

המשחק הזה התקיים ביום רביעי והיה יותר קומדיה ממשחק. ליי"פ (יוגנדפירזורגה) הייתה עדיפות מוחצת וכל שחקניה מלבד ברדה ומאייר הבקיעו שערים. ברדה, על-אף ששיחק במתקפה, לא נתן שער ומאיר לא הכניס פנדל. י"פ שיחקו טוב (זה לא היה קשה) על ה"ט (ראשי תיבות של הגיבור טרזין) לא אדבר.

קמרד, 29.10.43

*שמו של ארגון ספורט יהודי בצ'כוסלובקיה שהגיע להישגים נאים בענפי ספורט שונים ולרמה אולימפית בשחייה.

קטע מספר 4

פינת השעשוע

1. כתוב 20 ערים גדולות יותר באות א' וב'
2. כתוב 10 נהרות בצפון אמריקה
3. כתוב חמש אופרות ידועות ומלחיניהן
4. רשום את כל הציירים והפסלים הידועים לך

את הפתרונות נא למסור עד 2 במרס למערכת. השתתפו בתחרות בכבוד בלי עזרת אטלס.

הפתרונות הטובים יפורסמו בגיליון הבא ויזכו בפרס

שלכם, זגבאנינה (כינויו של איוואן פולאק העורך)

קמרד, אין תאריך.

קטע מספר 5

היום יום האם. הבנות עשו בהתלהבות מתנות לאימהות שלהן. הרגשתי נורא מוזר. ההורים שלי בפלשתינה. חשבתי שאני צריכה לתת מתנה בחג הזה למי שאני חשה כלפיה כמעט כמו לאמא שלי, וזו בדיוק הרגשתי כלפי גברת מילשטיין וטלה. שנה וחצי הן דאגו לי כמו אימהות, למה לא אשיב להן כגמולן? אני רוצה להיות כמותן. הכנתי להן מתנות קטנות. הייתה לי תחושה מוזרה כשראיתי את גברת מילשטיין יושבת ליד השולחן! לאט לאט התקרבתי אליה ולבסוף נתתי לה את המתנה, הוספתי נשיקה מתוקה וברחתי. ראיתי שהיא מופתעת ושמחה. אני שמחתי פי מאה יותר ממנה. הלכתי לטלה, רועדת בכל גופי. בירכתי אותה והתחלתי לבכות. פתאום היה לי כל כך נעים. לעולם לא אוכל לשכוח את יום האם של טרזין.

ר"ש, בת שלוש עשרה, היים 28

בעקבותיהם - המדריך למבקר בטרזין, עמ' 13

קטע מספר 6

שיטוט על פני טרזיינשטאט - ביקור בחדר המתים

חדר המתים המרכזי נמצא כמעט בגבול טרזיינשטאט. הוא ממקום עמוק בתוך החומות... הכניסה אליו דומה לשער השאול.. החלטתי לשאול את ד"ר בוק, מנהל אותה תחנה אחרונה בדרכם של כל תושבי הגיטו, את כל שרציתי לדעת....

"מה מרגישים העובדים כשהם כל הזמן בחברת מתים? האם הם מתייחסים אליהם כאל לבנים או באמת כאל בני אדם שנפטרו?"

"זהו המקצוע היחיד שאין שכר בצדו ואף על פי כן הם מתייחסים לעבודתם למען המתים בכובד ראש ועושים אותה בנאמנות..."

"אני מודה לך מאוד, אדוני הרופא, על האינפורמציה. לא אפריע לך יותר." אמרתי, בירכתי אותו לשלום ויצאתי ממעמקי השאול אל זוהר השמש הזורחת."

פטר גינז,

ודם

מתוך: דרך טרזיינשטאט, פטר גינז 1928 – 1944, חוה פרסבורגר (אווה גינז), יד ושם המוזיאון
לאמנות - אביב 1984

קטע מספר 7

מחזה עצוב

פעם, כשהלכתי לחדר Q319, שמעתי בחצר צעקות ומהומה נוראה. הצצתי מהחלון וראיתי מחזה איום. בדיוק חזרה עגלה עם סירים אחרי חלוקת האוכל. סביב העגלה הצטופפו כ- 15 זקנים, שבקושי טיפסו על העגלה וגירדו את השאריות מהסירים. זקנה אחת גילתה סיר מלא חציו בתפוחי אדמה. היא התנפלה עליו כמו מסונוורת עד שהפכה אותו. תפוחי האדמה התפזרו והתחילה המהומה! ברגע שהשאר ראו אותם, התנפלו עליהם ודחפו איש את רעהו... בבחילה הפניתי את גבי למחזה העגום וריחמתי על היצורים המושפלים.

טומאש גאנס,

"קמרד", 10.12.1943

קטע מספר 8

טרנספורט. טרנספורט בא לפתע-פתאום כמו ברק.
הוא פגע בכעשרים מהנערים שלנו בתוכם כמעט כל הטובים ביותר במעון.
אבל לא היה מה לעשות. הגיעה שעת הערב, שעה שהיו אמורים לחלק את הקריאות לטרנספורט. כולנו חיכינו במתח להונזה, שהיה מחלק את ההודעות.
הנגלה הראשונה פגעה בנערים רבים. בנגלה השנייה, שבאה מאוחר יותר בערב, כבר היו נערים מעטים יותר. שכבנו לישון נרגשים, כי קריאה נוספת הייתה אמורה להגיע בבוקר. והיא אכן באה. במשך כל הבוקר ארזו הנערים שבטרנספורט את חפציהם ואנחנו עזרנו להם.
הגיע יום ההתייצבות... בכל העיר שררה פאניקה.
"הם כבר עולים לרכבת", בא אחד הבנים בריצה למעון ומייד היינו כולנו על רגלינו.
הלכנו לעזור לחברנו עם המזוודות. כולנו הולכים עד לתחנת הרכבת, בכל מקום מלא אנשים. פה ושם אלונקה עם חולה.
כמה מילות נחמה ועידוד, ברכת שלום אחרונה וכבר הם בתוך הקרון.
אנחנו עומדים שעה קלה ומסתכלים. חבל... חבל...
הערב הראשון בלי חברינו.
כל מילה מהדהדת במעון בצורה משונה ועמומה כל כך.
מי יודע איפה הם? כולנו שוכבים לישון מוקדם, כל אחד שקוע במחשבותיו.
בבוקר כבר השתפר מצב הרוח מעט
סוף סוף, לכל דבר חייבים להתרגל.

קמרד, ספטמבר 1943

השאיפה לחירות מערך שיעור על מרד גטו ורשה מערך לכיתות י"א- י"ב

מבוא:

בליל ה-19.4.1943, עם כניסתו של כוח גרמני לביצוע גירוש היהודים מגטו ורשה, פרץ בו המרד. לילה זה היה גם ליל הסדר, על פי הלוח העברי. ליל הסדר, אשר בו מציינים היהודים את חג החירות. על התאריך בו פרץ המרד, הסביר מארק אדלמן, איש הבונד, ממנהיגי הגטו: "למה קבעתם דווקא את היום הזה, תשעה עשר באפריל?" "לא אנחנו קבענו אותו. זה היה הגרמנים. באותו יום היה אמור להתחיל חיסול הגטו. היו טלפונים מהצד הארי – שהם מתכננים, שכבר הקיפו את החומות מבחוץ". חנה קראל, **להקדים את אלוהים**, ראיון עם מארק אדלמן, מלוחמי גטו ורשה, אדם, ירושלים 1981, עמ' 7

המרד, אם כן, לא נקבע על ידי המורדים עצמם ובטח שלא נקבע מתוך סימליות לתאריך זה אלא כתוצאה מחידוש הגירוש. אך האם סמליותו של תאריך זה קיבלה משמעות באותם הימים? הפסח, כמו סמלי תרבות ודת רבים, מהווה מוטיב מרכזי בזהות היהודית. כסמל זהות מרכזי, הוא מכיל בתוכו מרכיבים רבים, ומציב, מעצם קיומו שאלות רבות לכל דור מחדש. על מנת לבחון את מקומו של הפסח בוורשה בזמן המרד נפנה למקורות העוסקים בהם בהקשר של המרד עצמו.

שואלים 'מה נשתנה' ועונים 'עבדים היינו' - ליל הסדר בליל המרד.

ערב פסח תש"ג, 1943, הגטו נמצא על סף המרד. יהודים שהיו בגטו הכינו בונקרים במרתפי הבתים שם הם היו עתידים לשהות בזמן המרד והגירוש. הם לא היו חלק מקבוצת לוחמי המרד אך למעשה בלעדיהם לא יכול היה המרד להתקיים. הם התבצרו בבונקרים ומהגרמנים נדרש לעבור בונקר אחר בונקר בכדי להכניע לבסוף את הגטו. וכך מתארת שושנה בהריר את ההכנות לליל הסדר של שנת תש"ג 1943, שעות לפני פרוץ המרד.

"אז היינו בבית, וסידרנו הכול לליל הסדר. והכל עוד בדירה בבית. ואצלנו היה גר השוטר שהיה בא תמיד להגיד לנו מה יהיה [...] אז הוא בא, ואמר לנו – שתדעו לכם, הגטו מסביב – עם אוקראינים. ולא יהיה טוב, הלילה הזה. [...] אז לקחנו מה שעוד היה לנו בבית, מאוכל, מהכל, וירדנו לבונקר. וחיכנו – מה יהיה"

ברבים מן הבונקרים נערכו סדרי פסח. לאור חיסולו של הגטו העתיד להתרחש ולאור הממשמש ובא כשקולות הירי והדי הפיצוצים נשמעים בחלל הגטו נשאלת השאלה האם קיבל החג משמעות חדשה או אחרת? כיצד התייחסו תושבי הגטו והלוחמים לאירועי העבר המצוינים והנחוגים בחג הפסח לאור המציאות אותה חוו באותם הימים?

הלל זיידמן ביומנו מתאר את האוירה בה נערך הסדר :

"עוברות שעות. שקט ודממה. מתאספים בבונקרים ובמרתפים כאנוסים בספרד, אלא שכאן המצב הרבה יותר טראגי ודרמטי. יושבים ושואלים 'מה נשתנה' ועונים 'עבדים היינו' ואומרים 'שפוך חמתך' 'כי אכל את יעקב ואת נהו השמו' ומרגישים – הפסח האחרון" (הלל זיידמן, יומן גיטו ווארשה עמ' 248)

תחושת החידלון עד כדי וודאות המוות עולה בברור מתוך תיאורו אולם בהמשך דבריו נוסף מימד חדש ואיתו תחושות מעט שונות :

"עורכים את ה"סדר". עוברות שעות באישון לילה. שעות מופלאות. –פחד המוות הוחלף במצב רוח אחר – של פסח ומרד, חג ומאבק." (שם, שם)

רחל אורבך חברת ארכיון עונג שבת מי שניהלה בגטו מטבח ציבורי כתבה על המשמעות שהיא ראתה בחיבור שבין החג ובין ההווה של חייהם באותה שעה
"ועוד היו עורכים סדרים... פסח 1943

ובאותו הלילה, אור ליום ג', הלילה הראשון למרד, היו עורכים עוד את הסדר בגטו.

אי שם, במעמקי הבונקרים, בדירות שוממות, שפוקדים אותן רק בהפסקות... זו פעם אחרונה שיהודים ישבו ליד שולחנות ערוכים.

קראו בהגדה...

ומעשי התעתועים של פרעה במצרים התמזגו עם מה שעשה לנו היטלר הרשע.

"מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושוע ורבי אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא..."

כדרך החכמים בבני ברק היו יהודי ורשה מזכירים את הניסים של יציאת מצרים ומדברים על המרד. שיבחו את מעשיהם של הלוחמים הצעירים מרחוב מילה וזאמנהוף, מנלבקי ומסמוטשה.

סופו של הרשע להישמד, כפרעה וחילו...

געגועיהם לגאולה גדולים היו לאין שיעור.

ניגון ישן, מילים עתיקות.

הם ידעו שגורלם נחרץ לכליה על סף הגאולה.

הם שרו ובכו.

זקנים וצעירים התאחדו בדמיונם עם מלחמת השחרור של הקדמונים"

מתוך רחל אורבך, בחוצות ורשה, עם עובד תל-אביב תשי"ד 172

המוות והחיים, התקווה ויאוש, ניסיונות העמידה והחידלון, שניות שליוותה את הגטו בכל שנות קיומו, הפכה בליל הפסח והמרד ולבעלת עוצמות קשות במיוחד. כך עולה גם מן התיאור של ליל הסדר בדירתו של הרב מייזל מפיו של אחד הלוחמים טוביה בוזייקובסקי:

"יום ב' בשבת ערב פסח, 19 באפריל 1943... בערבו של אותו יום סרתי לבית מספר 4 ברחוב קוז'ה, כדי להשיג שם סוללת חשמל בשביל חברת הלוחמים שלנו. במפתיע מצאתי את עצמי בדירתו של הרב מייזל. אך דרכתי על מפתן הבית נזכרתי כי פסח היום, ליל ה"סדר" הראשון.

הבית - אנדרלמוסיה בו. כלי המטה פזורים ומפוזרים. הכסאות הפוכים. על הרצפה מתגוללים חפצים מחפצים שונים. כל זוגיות החלונות מנופצות לרסיסים. במשך היום שבני הבית היו במרתף היה הבית למהפכה. אך השולחן לבדו בלב החדר, הוא לבדו עמד חגיגי פרוש ומוזר בין רהיטי החדר וכליו.

כוסות היין על השולחן - אדמומיות שבהן שבה והזכירה דם היהודים שהושמדו ביום שנכנס החג. ההגדה נקראה לקול יריות והתפוצצויות שבקעו ועלו זו אחרי זו כל אותו הלילה בגטו. מבעד לחלונות נראו ללא הרף להבות אש של הבתים הבווערים בסמוך והאירו בחדר האפלולי את פני המסובים לשולחן.

מצב הרוח עלה וירד חליפות, הכל לפי היריות והדליקות; ברגעים של תקווה מתגברת הביע הרב שארית משאלת לבו: אולי יתרחש הנס כבימי קדם, כבימי מצרים, ושוב קם גל של יאוש ונתחזקה הוודאות כי דור המדבר אנחנו וכי גורלנו להיספות אחד אחד, עד אחרון. ככל שהרב התעמק בהגדה, כן הלך דכאונו וגבר. בדרכי מחשבתו נדמנו יחד הגאולה של אז והאבדון של היום. לא יכול היה להסיח את דעתו מגור-הדין שנחתך. נבוך ומפחד מכל הידיעה על הנעשה בגטו, הסב הרב ל"סדר" אך לצאת ידי חובה. הוא הניח את ההגדה, השעין את ראשו על השולחן והרימו מפעם לפעם כשהוא משוחח עמי. הוא ביקש לשמוע מפי דבר נחמה, שאל פרטים על ארגון הלוחמים, על מהלך יום הראשון למרד ועל מחשבותינו ליום המחר ולקראת הימים הבאים. משנפטרנו זה מזה היה הרב נלבב ביותר וברכני בברכת הצלחה. "כבר זקנתי ושבתתי", אמר, אך אתם עולי הימים, אל תפחדו, הילחמו ועשו חיל ויהי אלוקים עמכם".

הרב ליווני והעניק לי כמה חבילות מצות בשביל חברת הלוחמים שלי. אם נזכה ונחיה גם מחר הוסיף - בוא אלי והבא עמך גם את צבייה. ואכן קיימתי הבטחתי ולמחרת היום, בליל הסדר השני, פקדנו שנינו, צבייה ואני, את הרב"

הרב ביקש לראות את צבייה לובטקין מראשי הארגון היהודי הלוחם. על משמעותה של עדותה של צבייה שהפכה לאחת מהדמויות הלוחמות המייצגות את סיפורו של המרד במשפט אייכמן ובכלל, פירטה החוקרת שרון גבע במאמרה בגיליון זה. באותה עדות, במהלך המשפט עצמו, היא מספרת על המפגש השני אשר אכן התקיים, עם הרב מייזל, בליל הסדר השני:

את החיים בגטו בשבוע הזה קשה לי לתאר, והייתי בגטו הזה שנים. היהודים התחבקו והתנשקו; ואם כי היה ברור לכל אחד שאין זה בטוח שהוא יישאר בחיים, או כמעט בטוח שהוא לא יישאר בחיים, אבל שהוא הגיע לידי כך שראה כי נקמנו, אם כי אין נקמה לנו, אבל שנלחמנו על חיינו, הרגשה זו הקלה על סבלו ואולי הקלה גם על מותו.

וזכורתי ביום השני, היה זה בסדר הפסח, נפגשתי באחד הבונקרים במקרה ברב מייזל. היו לנו קשרים אתו מן המחנת החלוצית גם בימים רגילים. המחנת החלוצית בפעולותיה לא תמיד שבעה נחת מהאוכלוסייה היהודית, לא תמיד קיבלו אותה. היו שחשבו שאנחנו מביאים נזק לחייה – כפי שציינתי, האחריות הקולקטיבית, הפחד מפני הגרמנים. והפעם, כשנכנסתי לבונקר, היהודי הזה, הרב מייזל, הפסיק את הסדר ושם את ידיו על ראשי ואמר: "ברוכים תהיו. טוב לי למות עכשיו. הלוואי ועשינו זאת מוקדם יותר".

המשפט של אדולף אייכמן, **עדויות**, כרך א', ירושלים 2003, עמ' 348

ליל הסדר היווה מאז ומעולם ציון על לוח השנה בעל משמעויות רבות ועומק תודעתי רב. בדברים שלעיל ראינו שהיה לו גם מקום בשיח אודות המרד בגטו.

מטלה סיכום:

כתבו מהן המשמעויות שלקחו עמם היהודים באותה תקופה מלילה זה? אילו משמעויות חדשות יצקו לתוכו?

”היצירתיות כמקור של אנרגיה” (פרידל דיקר ברנדייס, גטו טרזין)

מערך שיעור נלווה לקליפ השיתופי ”הפחד”

יום השואה תש”ף

[הפחד / אווה פיקובה \(תרגמה מצ'כית לאה גולדברג \)](#)

לגטו בא הפחד החדש והאיום
המגפה אשר פשתה בנינו,
המוות הקוצר בחרמשו יום-יום
גדולים וגם קטנים ואין מפלט ממנו.

לב האבות הולם בחרדה
האם כבשה פניה בידיה.
יד טיפוס נוראה חונקת את ילדה
גוזל המות חיש את ילדיה.

אני עוד חיה, דופק ליבי עדין,
אך חברתי כבר בעולם אחר.
אולי גם טוב יותר למות.
מאין אדע עכשיו מה טוב מה רע יותר ?

לא לא אלי ! - אנחנו עוד רוצים לחיות.
אל תדלל כל-כך את שורותינו.
אנחנו עוד צריכים עולם אחר לבנות.
יפה וטוב יותר - רבה עוד מלאכתנו

זהו השיר ששמעתם זה עתה.

1. קראו את מילות השיר ושתפו חברים מהו המסר המרכזי שעולה מן השיר עבורכם?
מוזמנים לשתף על הקיר השיתופי שלנו :

<https://padlet.com/nuritdavidson/webnw311b9s3w442>

חלק א' - מי היתה אווה?

אווה פיקובה נולדה בעיר נימבורק, צ'כיה. עיר לא גדולה ולא רחוקה מפראג. בסמוך לתקופת השואה גרו בה כאלפיים יהודים – שרדו 134. אווה נשלחה לגטו טרזין באפריל 1942, היא גרה בבית הנערות של הגטו, בחדר מספר 24 של מעון L-410 * בחדר זה היא פגשה, ילדה בת גילה - הלגה וייס. שתיהן בנות 12. הלגה נולדה וגרה בפראג והיא נשלחה לגטו מספר חודשים לפני אווה. הן גרו באותו החדר, וישנו מיטה מעל מיטה – הלגה במיטה בקומה הראשונה, ואווה בקומה השלישית.

כך ציירה הלגה את המיטות שלה ושל אווה בזמן שהותן בטרזין:

אווה אהבה לכתוב, הלגה אהבה לצייר.

הלגה מספרת שאווה היתה ילדה עם הבעת פנים מהורהרת, ממיטתה היא יכלה להסתכל מבעד לחלון החדר והיא נהגה לשבת שם ולכתוב שירים. בדצמבר 1943 אווה פיקובה נשלחה מגטו טרזין למחנה אושוויץ – ביקרנאו. היא לא שרדה.

גם הלגה וייס, נשלחה מגטו טרזין אל מחנה אושוויץ-בירקנאו בחודש אוקטובר 1944 יחד עם אמה. השניים נשארו בחיים וחזרו לפראג. הלגה מתגוררת היום בפראג, בבית ילדותה.

כעשר שנים לאחר סיום המלחמה, נמסר לארכיון היהודי של פראג, אחד השירים שכתבה אווה בגטו – בתחתית הדף שהודפס במכונת כתיבה נכתב: אווה פיקובה, {מ} נימבורק, בת 12. זהו השיר של אווה. שיר "הפחד".

כל מה שאנחנו יודעים על אווה, אנו יודעים מחברתה הלגה ששרדה את השואה. לפני מספר חודשים נסע אפי שושני, מלחין השיר, לפראג שם הוא פגש אותה ושמע מפיה על אווה חברתה. הצילנית אותה ראיתם ושמעתם מנגנת בצ'לו בקליפ, דומניקה הוסקובה, היא נכדתה של הלגה.

חלק ב' - תיאור המציאות של הגטו

בשיר הפחד אווה מספרת על מגיפה שהיתה בגטו- מגיפת הטיפוס. המגפה נגרמה מתנאי המגורים של הגטו שכללו צפיפות גדולה, ותשתית תברואה שלא תאמה את גודל אוכלוסיית הגטו (טרזין נבנתה כעיר מבצר עבור אוכלוסייה של 7,000 איש מחציתם חיילים ובתקופת השיא הגטו הכיל קרוב ל- 59,000 יהודים).

שתי החברות מתארות את המגפה- האחת כותבת והשנייה מצוירת :

Helga Weissova Draw What You See

הפחד / אווה פיקובה
לגטו בא הפחד החדש והאיום
המגפה אשר פשתה בנינו,
המוות הקוצר בחרמשו יום-יום
גדולים וגם קטנים ואין מפלט ממנו.

לב האבות הולם בחרדה
האם כבשה פניה בידיה.
יד טיפוס נוראה חונקת את ילדה
גוזל המות חיש את ילדיה.

אני עוד חיה, דופק ליבי עדין,
אך חברתי כבר בעולם אחר.
אולי גם טוב יותר למות.
מאין אדע עכשיו מה טוב מה רע יותר ?

לא לא אלי ! - אנחנו עוד רוצים לחיות.
אל תדלל כל-כך את שורותינו.
אנחנו עוד צריכים עולם אחר לבנות.
יפה וטוב יותר - רבה עוד מלאכתנו

2. קראו שוב את השיר של אווה והתבוננות בציור של הלגה - כיצד מעבדת כל אחת מהנערות את

המציאות שסביבן?

הלגה מספרת בעדותה לאחר השואה שאביה עורר בה את תחושת האחריות לתעד את מה שענייה רואות בגטו : "ציירי את מה שאת רואה" – אמר לה אביה, וכך בגיל 12 היא ציירה מתוך תודעת תיעוד. בנקודה זו, אנו רואים דמיון בין שתי החברות. אווה תיעדה במילים את מה שראתה וחוותה וכך גם הלגה. הכתיבה והציור היו עבורן אמצעי **להתמודד** עם מציאות ההולכת ומתפרקת.

חלק ג- כיצד מתמודדים עם המציאות המורכבת בגטו

כפי שראינו בחלק הקודם, שתי החברות, אווה והלגה נוקטות בדרך של התמודדות עם המציאות על-ידי תיאור שלה.

דרך נוספת להתמודדות עם אותה מציאות מורכבת בגטו טרזין לימדה האמנית פרידל דיקר ברנדייס שהיתה מחנכת בבית הנערות בו גרו הלגה ואווה. היא הציעה, פעמים רבות לתלמידיה, חיפוש מפלט בדמיון והיאחזות בזיכרונות.

פרידל לימדה שיעורי אמנות לילדי הגטו מתוך אמונה שלאמנות יש כוח מרפא: בהרצאה שהעבירה לצוות החינוכי של הגטו ביולי 1943 היא אמרה: "עלינו לשחרר ולשמר את רוח היצירתיות כמקור של אנרגיה, לעודד את הפנטזיה והדמיון, לחזק את יכולת הילדים לשפוט, להעריך, להתבונן ולשאת את המציאות שלהם". ואכן, ציורי הילדים הרבים שנעשו בגטו מסגרת שיעוריה מבטאים את נקודת מבטה הייחודית.

3. איך אתם מבינים את התפיסה של פרידל דיקר ברנדייס?

היתבוננו בציור אותו צייר תלמדה של פרידל בגטו בשם דוריס וויסובה:

4. איך הפנטזיה והדמיון עוזרים לדעתכם לשאת את המציאות הקשה?

שאלות סיכום:

1. מה מאפיין לדעתכם את כל אחת מדרכי ההתמודדות עם המציאות - זו ששימשה את אווה והלגה בתיאור

מגפת הטיפוס וזו שהובילה המורה פרידל?

2. איזו מבין השתיים תואמת יותר את השקפת עולמך או את הדרך בה אתה בוחר להתמודד מול מצבים

מורכבים? חישבו על מקרה עליו תרצו לשוחח עם חבריכם לכיתה.

בהצלחה!

עוד על גטו טרזין, תוכלו ללמוד כאן:

<https://www.yadvashem.org/he/holocaust/about/ghettos/theresienstadt.html>

עדויות נוספות של מי שהיו נערים בגטו טרזין, ודרכי ההתמודדות שלהם, תמצאו כאן:

<https://youtu.be/uxM9xL74kjs>

הצלה בידי יהודים, סולידריות בעולם מתפרק

הכרזה הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה תש"ף

הצעה לשיח לכיתות ט-יב

למערך המקוון :

<https://www.yadvashem.org/he/education/educational-materials/learning-environment/poster-2020.html>

או חפשו בגוגל : הכרזה הממלכתית לציון

'שבר והמשכיות'

מסע בעקבות תפילות מתקופת השואה

מורה יקר/ה,

לפניך יחידת לימוד בנושא: 'שבר והמשכיות', המפגיש את התלמידים עם נושא התפילה בשואה ומורכבותו. מערך זה מיועד ללמידה עצמית של הלומד או ללמידה בקבוצות ובחברותא.

היחידה מומלצת לתלמידי כתות ט'-י'.

בסוף השיעור תמצאו מטלה מסכמת, אשר תסכם את התהליך הלימודי ועליה תוכלו לתת משוב ללומד.

המסמך נוסך בלשון זכר מטעמי נוחות!

שרה שאנני,

המגמה להכשרת מורים, יד ושם.

'שבר והמשכיות'

מסע בעקבות תפילות מתקופת השואה

בתקופת השואה, בתקופה של שבר מצא את עצמו האדם היהודי המאמין במצב קשה ביותר, תהליך הדה - הומניזציה שהופנה כלפי יהודים במקומות שונים, השפיע רבות על כל תחום בחייהם. מטרתו של תהליך זה היתה לשבור את רוחם של היהודים על ידי הרחקתם מזהותם היהודית.

קשה היה למצוא כוחות בתוך עולם של רעב, מוות וחוסר ודאות לגבי העתיד. יחד עם זאת ובאופן טבעי היה צורך רב לבקשת רחמים ותפילה ולקשר עם הקדוש ברוך הוא.

נצא למסע קצר ונכיר תפילות ואמירות של יהודים שעברו את השואה ובחרו לעשות מאמצים כדי להתפלל, למצוא סידור, ואפילו לחבר תפילות, בתקופת השואה ואחריה.

תוך כדי קריאת הטקסטים ושמיעת העדויות, נסה לחשוב:

איזו משמעות ניסו ליצוק לחייהם היהודים בעצם קיום התפילה?

באיזה מידה הדבר מעיד על המשכיות בתוך השבר ומה היתה משמעותה של המשכיות זו עבור היהודים

בתקופת השואה?

א. 'האדם הוא חי מתפלל'

לפניך ציור בשם "בית הכנסת סן סיפריאין", שצייר הצייר פליקס נוסבאום בשנת 1941, ציור של שמן על עץ, אוסף מוזיאון האמנות, יד ושם, ירושלים.

<https://www.yadvashem.org/yv/he/exhibitions/nussbaum/camp-synagogue.asp>

"אין לך חברה שאין בה מתפללים

אין לך זמן שאין בו מישהו שמתפלל

אין לך מקום שאינו יכול להפוך למקום תפילה אין לך אדם שאינו חובק בסתר ליבו תפילה חשאית לכוחות טמירים שיחלצוהו ממיצר, להיטיב את מצבו ולשפר את גורלו.

האדם הוא חי מתפלל "

פרופ' דוד הלבני ב. מורנשטרן, ג. מחזור וולפסברג תש"ה, יד ושם תשס"ה

1. התבוננו בציור וקראו את דבריו של פרופ' הלבני- האם ניתן, לדעתכם, למצוא קשר בין דבריו של פרופ' הלבני לציור של פליקס נוסבאום? (האם הציור ממחיש את דבריו? סותר אותם? מחזק אותם?)
2. כיצד הציור משקף את המורכבות של התפילה בשואה?
3. מהי האמירה העקרונית בדבריו של הלבני ואיך אתם מבינים את המשפט 'האדם הוא חי מתפלל' ביחס לנושא יחידה זו : שבר והמשכיות בתקופת השואה.

ב. תפילה בתקופת השואה

לפניכם שלושה מקורות. קראו את המקורות וענו על השאלות הבאות:

1. מה מאפיין, לדעתכם, את השבר ומה מאפיין את ההמשכיות בכל אחד מהמקורות שלפניכם?
2. מאין, לדעתכם, שאבו, האנשים במקורות הללו, את תעצומות הנפש לקיום התפילה?
3. איזה ביטוי מנהיגותי עולה מהמקרים הרלוונטיים?

1. שו"ת מתקופת השואה, גטו קובנה, 1942

שאלה: האם מותר להמנע מלאמר את ברכת שלא עשני עבד, או שאין לשנות סדר ונוסח תפילה וברכות שנקבעו על ידי חכמינו ז"ל.

תשובה: הרב פסק שאין לבטל את הברכה, מאחר שברכה זאת תוקנה לא על עבדות הגוף, כי אם על עבדות הנפש, מכאן שבעצם אמירת הברכה, יש הכרזה על חירות היהודי מבחינה רוחנית, על אף היותו בגטו מבודד וכלוא מבחינה פיזית.

"ואדרבה דווקא כעת חובה עלינו לברך ברכה זו, למען יכירו אויבינו ומנדינו, שלמרות שאנו נתונים בידם לעשות בנו כרצונם הרע, בכל זאת רואים אנו את עצמינו כבני חורין הנתונים במצור ובשביה וקרובה ישועתינו לבוא".

הרב אפרים אשרי, "ממעמקים" חלק ג סימן ו, עמ' נ"ו.

2. תפילת נשים בראש השנה, טלז

טלז- עיירה בליטא, לאחר שהגברים נרצחו בבורות הירי, והנשים חוו נדודים לעיירות סמוכות ונפגעו ממגפות, נשלחו 500 נשים ונערות שנותרו בחיים חזרה לגטו טלז לאחר חיסול הגטו שרדו רק 64 נשים את השואה. בית כנסת בנוי עץ שרד בעיר. לפנינו עדות שהתרחשה בראש השנה האחרון "הגטו של טלז היה בחלק הגרוע ביותר של העיר. רוב האנשים גרו בבתים רעועים, בלי חלונות, ברפתות ואורוות, בטחב, קור ולכלוך. רוב התושבים בגטו היו נשים, משום שהגברים כבר גורשו. חג ראש השנה הגיע. הנשים התאספו בבית הכנסת הישן שנמצא בחלק העיר הזה לתפילת החג. מחזורים וסידורים כמעט ולא היו, וכן גם לא נמצא אדם שישמש שליח ציבור. כולם חיכו...ולפתע נשמע קול ערב: ברכו את ה' המבורך

והקהל ענה: ברוך ה' המבורך לעולם ועד. לפני התיבה עמדה נערה צעירה שהתפללה בעל פה, קטע אחר קטע, פיוט אחר פיוט, בניגון המתאים לחג הזה. כמו חזן אמיתי, והקהל נסחף אחריה. גם בשופר תקעה הנערה; היא הצמידה את ידיה לפיה בצורת שופר והוציאה קולות של 'תקיעה', 'שברים', 'תרועה'..."

ספר טלו, מצבת זיכרון לקהילה קדושה, חסיה גרינג-גולדברג, ארגון יוצאי טלו

3. תפילה על אכילת חמץ-ברגן בלון

בתקופת השואה חוברו תפילות או הוסיפו בקשות מיוחדות לתקופה זו. לפניכם תפילה שחוברה לפני אכילת חמץ בפסח על ידי הרב דייוויס בברגן בלון:

- זהו היתר לאכילת חמץ בפסח שכתב הרב יששכר-ברנרד דוידס במחנה ברגן-בלון בפסח תש"ד (1944)
- לנוכח מצוקת הרעב הקשה שהפילה שם חללים רבים. הרב דוידס, רב העיר רוטרדם, הולנד, בשנים 1930 – 1943, היה תלמיד חכם ודרשן מלהיב. בזמן השואה פעל לחיזוק רוחם של היהודים והשכיל למצוא פתרונות יצירתיים לקושי לקיים המצוות במציאות הקשה החדשה. בפסח 1944 בברגן בלון הוא נתן דוגמה אישית לחבריו שהתקבצו בבלוק מס' 18, והיה הראשון ליטול חתיכת לחם זעירה לפיו. אריקה ערכה סדר פסח לנשים ולילדים. הרב נפטר כחודשיים לפני השחרור, ב – 22/2/1945.

ג. הסידור שנקנה באושוויץ

זהו החלק הפנימי של סידורו של צבי קופלוביץ- שנתרם ליד ושם, כמה הוא שילם תמורתו?

צבי אומר לגבי הסידור: 'אינני יודע אם אני שמרתי על הסידור או שהסידור שמר עלי'

למה כוונתו? בתשובתך התייחס לכל הקטעים שראינו בשיעור.

ד. מטלה מסכמת

1. חפשו באינטרנט צילום או ציור של תפילה או בית כנסת בתקופת השואה, הרחיבו מעט על הצייר או

הצלם וכתבו, האם וכיצד מקור זה משקף (או לא) את דבריו של פרופ' הלבני-האדם חי מתפללי?

2. האזינו לשירה של חנה סנש "הליכה לקיסריה" אותו כתבה כשנפלה בשבי הגרמנים-

https://www.youtube.com/watch?time_continue=8&v=iK0Jnn8GsyQ&feature=emb_logo

האם המושג- 'אדם חי מתפללי' מתחזק או מקבל משמעות נוספת בשיר? הסבר.

ה. משמעות התפילה לאחר השואה- מקור להעמקה

צפה בריאיון עם הרב יהודה עמיטל זצ"ל, ניצול שואה.

<https://www.youtube.com/watch?v=QC5U5PzPzpk>

הרב שואל בסרטון :

כיצד אפשר היה להתפלל בזמן השואה-מול האובדן- על איזו הנחת יסוד מבוססת שאלתנו?

מה משמעות הפסוק מאיוב יג, ט'ו: "הן יקטלני לאן לו) אייחל" וכיצד השואה העמיקה את תפיסתו

הדתית של הרב עמיטל?

שאלת רשות

לאור הלימוד - איזו משמעות ניסו ליצוק לחייהם היהודים בעצם קיום התפילה? באיזה מידה הדבר מעיד

על המשכיות בתוך השבר ומה היתה משמעותה של המשכיות הזו עבור היהודים?